

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 73, GOD. IV, BEOGRAD, UTORAK, 16. JUN 2009.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 30. juna

MIXER

Piše: Đerđ Serbhorvat

MAĐARSKE JAGODE U GRU

Put kojim mađarsko društvo ide

U piljarnici u kojoj obično kupujem postoje dve vrste jagoda: mađarska i domaća. Mađarske su skuplje... Šizofrena situacija: više se ne zna šta je mađarsko, šta je domovina, da li je domovina mađarska? (I zašto se piljar nije setio da neku vrstu, na primer onu ekstra mađarsku, nazove nacionalna jagoda? – Ili ne znamo više šta je nacija i ko je čini?)

VIA DOLOROSA ROŽE FLORESA

Iako je Eduardo Roža Flores, do nedavno avanturista broj jedan u zemlji, prošle godine napustio Mađarsku da bi branio svoje u svojoj domovini, Mađarska uopšte nije dosadna država. Mržnja buja. Što se tiče cigansko-mađarskih odnosa, u poslednje vreme može se govoriti o pogromima, linčovanjima, pogubljenjima, ubistvima dece. A ovo nije poetsko preterivanje. Zemlja se rasepila i po mađarsko-mađarskoj liniji, kao i po pitanju jagoda. Istina, ovde se može govoriti samo o latentnoj mržnji, o fizičkim obračunima na političkoj osnovi još nema vesti, mada ako pod time podrazumevamo i rasističke ispade, onda već ima. Kao što je možda poznato, gore pomenuta osoba, Eduardo, poreklom od oca mađarskog Jevrejina i majke Španjolke iz Bolivije, po sopstvenom priznanju otputovao je u Boliviju da zaštiti građane jedne tamošnje pokrajine od apsolutizma predsednika – na molbu tamošnjih domoljuba (delom hrvatskog porekla). Međutim, „narodni” predsednik indijanskog porekla je to protumačio kao planiranje atentata, i zato su Eduardo i njegova družina streljani. Njegov životni put i razmišljanja donekle simbolizuju put kojim mađarsko društvo ide, tj. luta. Ne kažem da je to krivi put, nisam prorok, i svako poređenje je pogrešno, ali Roža Flores je radio i mislio svašta, lutao bez cilja, nešto je jako hteo, nešto je i uspeo, pa se to ružno završilo, ubili su ga kao kera. Njegov otac, slikar naklonjen komunizmu, emigrirao je u Južnu Ameriku, odande je porodica prognana, pa su preko obilaznice u Švedskoj stigli u Mađarsku. Eduardo je bio poslednji sekretar Omladinskog komunističkog saveza budimpeštanskog univerziteta, nakon što je učio za špijuna (što nije završio, navodno nikad nije postao profesionalac). Zatim je završio na slavonsko-baranjskom frontu, tamo je od komuniste postao hrvatski katolički vernik, a od novinara borac za slobodu. Komandant narodne brigade se pak našao u mutnoj priči: za Hrvate je bio heroj, Tuđmanov pukovnik, dok su ga drugi optuživali za ratne zločine – dvojica novinara sa Zapada koja su mu se mešala u posao su nestala – navodno je sa svojim ljudima minirao srpske kuće. Zatim je u Mađarskoj flertovao sa desnicom. Posle radikalne levice završio je na radikalnoj desnici, na taj način povukao je sa sobom u Boliviju i neke mlade erdeljske Mađare sa kojima je sanjao o oslobađanju mađarskog Erdelja. U međuvremenu se Eduardo bavio humanitarnim radom na muslimanskim područjima, između ostalih i u Sarajevu – pa je i veru promenio, i na kraju je sahranjen kao Musliman. U crkvi u malom mađarskom selu, gde je kupio kuću, pamte kao sveca ovog fušerskog revolucionara, avanturistu, umetnika života, koji je razmišljao ekstremistički, postavljao iracionalne ciljeve, ni-

kad nije radio (navodno je bio novinar), hteo je slobodu za sebe, za svakoga, i da je mogao rekao bi celom svetu šta treba da radi, šta je dobro, pravедno, lepo... On je bio Mađarska u malom, rekao bih Mađarska 2009.0.0.

STRANCI SU KRIVI ZA SVE

Takva je i zgrada u kojoj živim. Živi tu jedan veliki mađarski pisac (njegov drugi stan iznajmljujem ja), moj prijatelj umetnik klasične gitare međunarodnog glasa, koga slučajno poznajem od 1989. iz nekog studentskog kampa, pa samozvani predsednik kućnog saveta, koji je pre bio potkazivač, ako je verovati tračevima, i sad misli da sve zna o svakome. Na primer da je onaj koji je kod kontejnera zapalio pisma iz sandučeta neki ludi Ciganin narkoman. *Oni* – tako sada naziva *njih*, tj. Cigane koji žive u zgradi, među kojima je jedan muškarac koji se stalno dere na svoju ženu. Ne poznajem svoje komšije, u jednom stanu živi neka mlada žena, ona rano odlazi na posao, ili je izdala svoj stan, ni to ne znam. U drugom komšijskom stanu možda niko ne

Ovi vs. Oni

živi, stalno su spuštene roletne. Možda ga iznajmljuju Vijetnamci, i u mraku pod svetlom lampi gaje marihuanu. Čitao sam u novinama. Sigurno je tako, za sve su krivi stranci.

Ili Cigani.

Svako je sumnjiv – svi traže krivca i krive onog drugog. *Ovi* – kako između sebe *mi*, koji se smatramo našima, nazivamo *one*. Evo, ujutru idem na posao, a oni, tj. *ovi*, *ovi* Romi već u to vreme sede na suncu i sviraju gitaru, pevaju, puše, pljuju, popravljaju motor na kolima, curi ulje. Ne lažem. Kako mi ne bi skočio pritisak kad na ulici naravno neće ni da se sklone, da bih ja mogao da prođem, da odem na posao, da zaradim, od čega posle plaćam porez, da bi oni od toga dobili socijalnu pomoć. A *mi*, Mađari, namigujeemo jedni drugima, eto vidiš, jebiga, pička im materina *njihova*.

I kako sad da čovek ne bude rasista? – uzvignem, al’ samo u sebi, i ne smem ni da se pogledam. Nisam istreniran za ovo, kao Mađar iz Vojvodine mogu da budem samo multikulturalistički liberal, ništa drugo. Ali virus je svakog inficirao, nema tu šta, svako mrzi svakoga, *ovi* *one*, *oni* *ove*.

Domar-doušnik bi naravno da me vrbuje, na ulici me predstavlja nekom svom ortaku, da glasam za njih na izborima za Evropski parlament. Nema državljanstvo, kažem, ne mogu da glasam.

MIXER

Đerđ Serbhorvat: Mađarske jagode u grlu

CEMENT

Saša Čirić: Kako opravdati sebe u 26 slika

ŠTRAFTA

Saša Ilić: Ogled iz okrutne logike „srpskog uma”

VREME SMRTI I RAZONODE

Miloš Živanović: Vreme Betona
Na ostrvu na Adici

BULEVAR ZVEZDA

PAVKOVIĆ, Vasa

BLOK BR. V

L. Bodroža & T. Marković: Karta srpskog spasa (21)

Onda da kažem drugima da glasaju za njih – neka narodnjačko-radikalna partija, nikad čuo. A nema ni flajere da mi da – još su u pripremi, kaže gospodin u sakou, odeven otprilike po modi 1996. I još kažu da se ljudi ne bave politikom. I te kako se bave. Štaviše, neće ni da započnu razgovor s nekim ko ne razmišlja kao oni. Opozicija je godinama izlazila iz parlamenta kad god bi premijer progovorio. Ovo je primer – a cilj je uništenje drugog, bar simbolično, ako još ne i fizički. I kafane su se promenile, zna se koja je desničarska, gde je bolje da ni ne kročiš ako ne razmišljaš tako. I u vozu ćeš razmisliti koje ćeš dnevne novine da izvadiš, jer ćeš se nekom zameriti, i te kako, nije to šala. Ionako je ovo stroga država, i iako nemam pojma za koga bih glasao (nizakoga, *ovi* su svi odvrtni), ni svoje ime ne mogu da koristim. Mađar sam, ali mi ovde prihvataju ime kako mi u srpskom pasošu piše – tj. ovde sam Horvat Đerđ, čak ne ni Đerđ, sa D se izlivala crtica. „Kod kuće”, u Srbiji, već mogu da budem Horváth György, kako sam zaveden u matičnu knjigu rođenih. Zanimljiva je ova evropskounijska Mađarska: kao Mađar nemam osnovno pravo da pišem svoje ime na mađarskom. Mada čak imam i papir, da me je ministar imenovao za izaslanika udruženja mađarskih pisaca da delim stipendije mladim mađarskim piscima. Istina, nema ni Cigana, ni oni ne postoje, ne tako i ne u tolikom broju kako se tvrdi. Svetska ekonomska kriza manje-više, problem sa Ciganima je najveći problem države. To jest duboko siromaštvo. Ali ovde već niko ne sme ništa da kaže, barem ne smemo mi koji smo rođeni kao antirasisti, bez predrasuda, liberali itd. Ako uopšte neko može takav da se rodi (naravno da ne može).

SEGREGACIJA NEVIDLJIVIH

Dakle: nema ni Cigana, ni oni ne postoje, ne tako i ne u tolikom broju kako se tvrdi. Navodno, već polovina osnovaca su Romi. 60 posto onih koji izdržavaju zatvorsku kaznu su Romi. X posto izvršitelja zločina su Romi. A većina Cigana su rasisti, samo tako nešto ne može da se kaže, jer je to rasizam. I stvarno jeste. Rasizam je i to da Romi isključuju one (u određenom broju slučajeva) koji se takoreći asimiliraju, akulturiraju u većinsko mađarsko društvo. Dakle one koji su mobilni prema gore: postaju policajci, intelektualci, profesori, otcepe se od manjine. Ili kako ih većina naziva: oni koji rade... Da, već tako govore, govorimo – i jezik to ne negde u dubinu, ništa ne znači to što u stvari znači. Romi zbijaju redove, što je razumljivo: desilo se nekoliko ubista-

va, napali su ih u njihovim kućama na kraju sela, zapalili im domove, pa upucali one koji su bežali. Počinitelji zločina su još uvek nepoznati, policija sumnja da je u pitanju serijski ubica. Pritom već dve godine maršira Mađarska garda, ovaj civilni pokret pod vojničkom maskom – ogorčena, radikalizovana rulja Mađara, šljam. Ali to što je njihov odgovor na problem nedemokratski i što budi neprijatna sećanja, ne znači da problem ne postoji: osiromašeni ljudi u provinciji su se razočarali u sve, pa im se čini da, s druge strane, romsko društvo iskorišćava ovu situaciju, ne rade, žive od socijalne pomoći, to im je strategija. I tako parazitiraju na „mađarskoj budućnosti“. *Ovi*. Inače, oko 80 posto ispitanika gaji predrasude prema Ciganima – dakle otprilike svaki Mađar, jer

I KAKO SAD DA ČOVEK NE BUDE RASISTA? NISAM ISTRENIRAN ZA OVO, KAO MAĐAR IZ VOJVODINE MOGU DA BUDEM SAMO MULTIKULTURALISTIČKI LIBERAL, NIŠTA DRUGO. ALI VIRUS JE SVAKOG INFICIRAO, NEMA TU ŠTA, SVAKO MRZI SVAKOGA, OVI ONE, ONI OVE

ostali su Cigani, ili trenutno borave u inostranstvu, ili eventualno ne razmišljaju, nemaju mišljenje ni o čemu. Pre 10 godina sam intervjuisao Janoša Kiša, najznačajnijeg mađarskog liberalnog filozofa – u vezi sa Kosovom. Pitao sam ga ima li paralela u položaju kosovskih Albanaca i Roma u Mađarskoj. Rekao je da ima: i ako se životne okolnosti Roma ne poboljšaju, tj. ostanu siromašni i neza-

NAJVEĆI ZATVOR EVROPE

Ali mađarsko društvo je jedinstveno samo po ovom pitanju. U svim ostalim pitanjima se do krajnosti rascepilo: na desno i levo, bar što se tiče političke scene, mada ni značenje ovih reči nije baš jasno. Levica koja je trenutno na vlasti uopšte nema levičarsku politiku, a sadašnja opoziciona desnica kljuka svoje birače potpuno levičarskom politikom. Nema nikakvog smisla opisivati trenutnu političku paletu terminima konzervativan, liberalan, socijalistički. Tehnokratu Gordona Bajnaija mrzi dobrih dve trećine birača, baš kao i njegovog prethodnika, „socijalističkog“ Ferencu Đurčanja, koji je pre skoro tri godine priznao svojim partijskim kolegama: lagali smo u izbornoj kampanji, zemlja je u tragičnoj ekonomskoj situaciji. I onda je počeo šou program. *Konzervativna narodna desnica* predvođena Viktorom Orbanom (Orban je već bio premijer, i verovatno će sledeće godine opet biti, dobri su im izgledi za dvotrećinsku parlamentarnu većinu) od tada smatra socijalističko-liberalnu vladu nelegitimnom. Bajnaija takođe. Što je smešno – ako bi njihovu argumentaciju na ispitu izneo student prve godine politologije, pao bi. Ali ipak, činjenica je da je vlada izgubila kredibilitet,

CEMENT

Piše: Saša Ćirić

KAKO OPRAVDATI SEBE U 26 SLIKA

Jovan Radulović: *Od Ognjene do Blage Marije*, Evro-Giunti, 2008

Neopravdano zapostavljen u *Betonu* (eh, sačekali smo da bude detronizovan sa mesta upravnika Biblioteke grada Beograda), Jovan Radulović je i „u egzilu“ marljivo „gradio svoje svetove“ čiji vidikovac nikad nije gubio vizualni kontakt sa jamama i „vekovnim mržnjama“. „Vernost sebi“ potvrđuje i njegov novi roman *Od Ognjene do Blage Marije*, koji ima svega dva problema: kao književni tekst je slab a kao publicističko štivo tendenciozan.

GODIŠNJICA BEZ DOKUMENTARCA ILI PILATOVSKA SAPUNICA

Roman je zamišljen kao neka vrsta scenarija za TV-dramu povodom operacija hrvatske vojske „Bljesak“ i „Oluja“ izvedenih početkom avgusta 1995. godine. Većina poglavlja oblikovana je kao idiolektaski monolog nekog od nekoliko glavnih likova. Sam kasting je socio-psihološki predvidljiv, ali i staleški zasnovan: jedan lik je seljak, drugi istoričar&političar, treći sveštenik, četvrti vojnik (strani oficir), peti vojnik (pripadnik srpskih specijalnih jedinica). Kao i u svakoj dobroj slatinici, monolog treba prošarati dijalogom a individualni ispovedni ton obogatiti masovkama nepristrasno snimljenim širokim objektivom kamere. Otuda prizori bežanije i rasula u srpskoj komandi, zločina hrvatske vojske, a tu je i jedna scena herojske pogibije krajiškog vojnika dostojna Bulajevićevog filmskog rukopisa (samoubistvo kašikarom uz pogrdne povike upućene *ustašama*). U skladu sa svojim obrazovnim kompetencijama i profesionalnim statusom nastupaju i govore Radulovićevi junaci: seljak Kuzman brine o sudbini svoje porodice i stanju traktorske prikolice – hoće li izdržati prinudni put do Srbije; kanadski pukovnik Leslie, budući kulturološki *drugi*, dakle, objektivna instanca po sebi, izvodi uopštavajuće zaključke o podneblju, narodu i ratu; kaluđer Nikodim brine i o duši, i o narodu, i o svom margarcu Sandokanu. Posebno su zanimljivi likovi Markana, profesora istorije i ministra prosvete u

liberali ih podržavaju iz kvazi-opozicije, mada su oni najviše izgubili. Verovatno neće ni ući u parlament.

Ući će umesto njih partija radikalne desnice, *Desni* (Jobbik*). Oni su osnivači Mađarske garde, ali pošto je sud zabranio gardu, od tada je kao civilna organizacija... Postoji, al' ne postoji. U civilu svako može da defiluje u uniformi... Smešno. *Desni* pričaju ono što razočarani siromašni ljudi u provinciji žele da čuju: o ciganskom kriminalu. Jer osećaju kao da je Romima sve dozvoljeno. Da im ukradu kokošku, krompir iz bašte, i da ne rade. A da lumpuju od socijalne pomoći. I da to ne može više tako. Hoće reda.

I tako zemlja stiže tamo gde je već bila: u kaos, gde se u ime pravljenja reda žrtvuje demokratija, ako tako nešto uopšte postoji.

Desničari mrze levičare. Pod uticajem mržnje prema Romima antisemitizam je ustuknuo – u svakom zlu ima i nečeg dobrog, moglo bi se cinično reći. Jevrejski i međunarodni lobi i njihovi domaći plaćenici nisu više krivi za probleme, ili bar ne samo oni, nego uglavnom Cigani, neradnici i veseljaci. I dobro, još i oni koji su pokrali zemlju: socijalistička vlada i bankari. I stranci, imigranti, izbeglice. To neprijateljstvo, to da su *ovi*, druga strana, pokvareni do srži, izdajice domovine, protivnici svog naroda, ubice itd., prožima sve segmente života. Postoje mađarske prodavnice. Mađarski bajkeri. Ovaj je Mađar, onaj nije Mađar. I jagode. I tako je to u umetnosti, tako je i u književnosti. Po desničarskim intelektualcima, veliki pisci „druge strane“, nobelovac Imre Kertes, Peter Esterhazi, Peter Nadaš, u stvari za pare služe međunarodnim interesima, i nije im stalo do domovine, do mađarstva, do nacije, do stvarnosti, do naroda čiji hleb jedu... Prave se postmodernisti, i izdaju mađarske interese.

Poznato je sve ovo, zar ne, u Srbiji, iz Srbije?

Književnost i ovde ima namenu, zadatak. Samo što to nema nikave veze sa književnošću, sa umetnošću. Jedno isključuje drugo. *Ovi*.

A ni *oni* nisu ništa bolji. I isključen bi da isključuje. Desilo se skoro da je sud osudio na novčanu kaznu jednog diskriminatora, izbacio je iz plesne škole svog učenika koji je javno priznao da je gej. Diskrimisani, „dobitnik“ parnice, koji naravno ništa nije dobio, toliko se obradovao da je kako dolikuje liberalnom homoseksualcu izjavio: to nije dovoljno, novčana kazna ne valja, zatvorom treba kazniti one koji diskriminišu.

To jest, otprilike svakog građanina Mađarske, bilo Mađara, Roma, homoseksualca, pripadnika neke manjine. I tako bi Mađarska mogla da postane najveći zatvor Evrope ■

Prevela Kristina Rac

*Reč „jobbik“ na mađarskom ima dva značenja: „desni“ i „bolji“.

Foto: Vera Vujosević

Black power

Vladi RSK i lik označen imenom Šmrk (nickname?), nihilistički egocentrik, ratni zločinac i profiter koji je nekada službovao u legiji stranaca. Gotovo se samo po sebi nameće da je lik Markana alter ego samog autora, Jovana Radulovića, pisca (profesora književnosti?) i ministra inostranih poslova u „krajiškoj vladi“. Osnovne odlike kojim je obdaren ovaj lik osnažuju vezu sa autorom romana: Markan se u vlasti obreo silom prilika, politikom se bavi iz opšteg, nacionalnog a ne ličnog interesa, kao političar je nekorumpiran i iskreno pati zbog tragedije svog naroda, u migraciju kreće potpuno nepripremljen, bez službenog vozila i crkavice za crne dane, peške kao deo izbegličke kolone. Zbog predanosti jalovom poslu zaštite narodnih interesa i okruženosti sumnjivim saradnicima i Kuzman će ga prekoriti: *Markane, Markane, brate rođeni, dokle ćeš svakom govnu biti stožina?* (72). (Trebalo li možda u ovim rečima prepoznati samokritičku sumu Radulovićevog javnog učinka u Krajini?)

BITKA ZA SMISAO ISTORIJE SE NASTAVLJA

Kada se jedan pisac odluči da piše o „padu Krajine“, tj. o završnim operacijama hrvatske vojske kojima je rat u Hrvatskoj okončan a Zagreb povratio kontrolu nad RSK, praćenim ratnim zločinima i velikom migracijom srpskog stanovništva (većina se ni do danas nije vratila u svoje kuće), očekivano je da knjiga bude nabijena patosom jednog traumatičnog mementa. Ali kada se pisac fokusira na kraj rata i duge kolone srpskih izbeglica a „zaboravi“ da pomene proterivanje

BETONJERKA
POLUMESECA

Ratni huškač sam postao sasvim slučajno. Šta sam drugo mogao da radim kad ne mogu ni pile da zakoljem?

Tomislav Marković

hrvatskog stanovništva u Krajini ili raketiranje hrvatskih gradova tokom rata; i posebno kada je pisac kao ministar direktno učestvovao u definisanju i sprovođenju ratne politike krajiških Srba (zbog koje je u Hrvatskoj pravosnažno osuđen u odsustvu), onda je njegovo pisanje izraz nečasnosti i licemerja.

Radulović piše onu vrstu proze uronjenu u velike naracije, nastojeći da objasni uzroke vojnog poraza i nacionalnog debakla. U završnici romana, razočarani Markan poentira: *Hrvati su nas nadjačali, Srbija izdala i prodala, Ujedinjene nacije ne vide i ne čuju...* (146) Uzrok vojnog poraza intrigira i pukovnika Leslija, koji se pita zašto se branioci Knina nisu bolje utvrdili i iskoristili prirodne prednosti terena: *Ludost i samo ludost je mogla držati ovakav grad nebranjениm* (27). Ipak, uzroci poraza leže i u nekvalitetu ljudskog materijala, posebno liderskog kadra: *Da smo bolje ljude od ovih što su nas vodili imali, danas bi kapu nakrivili i veselo vino pili* (41). Paradoksalno, ovo opet poentira Markan, ne osećajući ni dram lične odgovornosti za „nedobro“ vođstvo, nijednom rečju ne dovodeći u pitanje apsurd saoizacije teritorije Hrvatske.

Još paradoksalnije, ispostavlja se da pravi adresat Radulovićeve kritike nije hrvatska već srpska strana, jednako ona koja je započela, podržavala pa napustila hegemoni projekat utvrđivanja „zapadnih srpskih granica“ kao i Miloševićevi maskirni misionari. Eto otkuda lik Šmrka (alias Legije) na čija pleća treba svaliti sve zločine, pljačke i nasilja koje je počinila srpska vojska i time moralno delegitimizovala pravednu borbu za SAO. Radulovićevo pismo sklono je etno-psihološkim generalizacijama, te tako pukovnik Lesli uviđa: *Tada nisam znao ono što ću veoma brzo saznati: da je narod koji je stalno udaran i bijen pun slepe mržnje i retko dobro razmisli pre nego što će nešto učiniti* (50). Pošto je zločin natovaren u ruksak JSO-a, nasilje domicilnog stanovništva opravdano povесnim zakonom akcije i reakcije, autoru je preostalo da instalira

ŠTRAFTA

Piše: Saša Ilić

No comment

OGLED IZ OKRUTNE LOGIKE „SRPSKOG UMA“

Šta je okrutno: zločin ili suočavanje?

Mi nismo vredni pomirenja ako na taj način odobravamo ubistva iz prošlosti.
Hajnrh Bel

Da logično misliti nije lako, pokazuje nam i tekst kritičara poezije Marka Krstića, koji je pod naslovom „Počnimo sa suočavanjem, iako je okrutno“ nedavno objavljen u Kulturnom dodatku *Politike* u znaku dobrog raspoloženja i *novih „događanja“* na sceni. Ispostavilo se da istorijski skup u prostorijama SKZ-a nije podržala samo ta institucija već i najstariji dnevnik na Balkanu. No to nije nikakva novost, kao što nije novost da većina okupljenih pisaca postoji na sceni duže od deset godina a da SKZ kao ni njoj nadređene strukture to nijednom nisu primetile. Kako je onda uopšte došlo do ovog skupa? Ispostaviće se da je proglas Boška Tomaševića „Prema nanotehnologiji književnosti“ (**Beton** br. 67) pokrenuo raspravu iza kulisa. Na kraju se došlo do zaključka da je rešenje za ovako nešto zapravo u aktiviranju starog mehanizma, tj. pokušaju *pripitomljavanja nepoćudnih tendencija* na sceni. Tako se i dogodio skup pisaca u SKZ-u.

Zanimljivo je, međutim, kako je kritičar M. K. kao delegat SKZ-a, predočio to čitaocima *Politike*. Naime, njegovo obrazloženje počiva najpre na gerontofilskom *pomirenju sa piscima starije i najstarije generacije*. Sledi premisa o *demokraciji književnog prostora*, u čemu se M. K. kao dobar učenik SKZ školice za početnike, poziva na Aleksandra Hemona, ali uzimajući samo ono *najbezbolnije* od ovog pisca. Sledi zahtev za „modernizacijom i konstituisanjem novog duha srpske književnosti jer“, kako kaže, „drugog izlaza nema – osim unazad“. Naposljetku, stiže imperativ da se otpočne sa suočavanjem, ali onako po nalogu, slično komandi „Razvaljui!“ koju izgovara Miki Manojlović stojeći u džipu, u jednoj od scena *Vremena čuda* ili onako kako je posle 2000. uvedena veronauka u naš obrazovni sistem („Prekrsti se i počni!“). Dobronamerni čitalac će odmah primetiti da ovde nešto nije u redu i da proces suočavanja, bar kada je literatura u pitanju, ne operiše sa ovakvim premisama. Navešću i zbog čega to nije tačno, a potom ću pokušati da ukažem na moguće izvore ovakvog tipa mišljenja koje ni po čemu nije autentično mudrovanje samog M. K., već se radi o jednoj *školi logike* koja se obično praktikuje u posttraumatskim okolnostima, kakve su ovdašnje. Ali treba ići redom.

Literatura ruševina, kako je Hajnrh Bel zvao nemačku posleratnu književnost, već u svom nazivu ističe svoj osnovni poetički, ali i politički kredo, činjenicu da je nastajala u pustoši, koju su ostavili ratovi, etnička čišćenja, logori, deportacije, zločini svake vrste, ali isto tako i literatura pisaca starijih generacija, koja je u *mračnim vremenima* devastirana, ili je zloupotrebljena i stavljena u ratni pogon. Takva literatura nikako ne može zahtevati pomirenje *unutar* nacionalnog kolektiva, već naprotiv, mora zahtevati upravo *iskorak*, kako bi taj kolektiv suočila sa pogubnim učincima njegove politike. Za takav poduhvat se ne traži podrška od starijih

Kusturičinu viziju iz *Andergraunda*: Markan sanja da Krajinu, *sa svim onim po čemu su nas pamtili* (85), naseli na nekom ostrvu, daleko od verolomne braće i zlikovačkih suseda.

ČIST KAO PAMPERS

Roman *Od Ognjene do Blage Marije* pisala je ispisana ruka etno-regionalnog pisca, ali ga je pisala brzo, nedorađeno uz neopravdana ponavljanja motiva i neiskorišćen materijal koji je ovu prozu mogao voditi ka *mirotvornim* tipovima poetika. Ali ruka ministra u egzilu, direktno odgovornog za besmisao balvan-revolucije i njeno nasilje prema drugima, umesto u patosu estetike utehu je potražila u retorici falsifikata i providnog samoopravljanja. Na neki način, nova Radulovićeva proza iscrtava jednu od završnih tački onog ideološkog kruga koji je u srpskoj literaturi počeo da opisuje Danko Popović. Njegov Milutin je tražio istorijski *revanš*, dok Radulovićevi junaci infantilno beže pred svojom savešću autoviktimizacijom i svaljivanjem krivice na sve druge: na one od kojih su poraženi, na one koji su ih „izdali“, na nas, potomke, koji svu tu nemirisnu smesu moramo da gutamo bez ikakvog otpora ■

pisaca, niti od institucija, niti od *srpstva*, Akademije i SKZ-a, niti od roditelja. Za takvu literaturu nema podrške, ako je zaista *literatura*. Ona nastaje uprkos *okrutnosti* društva koje bi da potisne sećanje na zločin.

Pozivanje na *demokraciju književnosti*, u interpretaciji M. K., predstavlja zapravo proizvoljno preinačenje citata Aleksandra Hemona, koji je prilikom svog nedavnog boravka u Beogradu, izjavio da „on književnost zamišlja kao prostor komunikacije suverenih pojedinaca“. Kod M. K. je to preinačeno u bezlično imaginiranje *same književnosti* koja bi trebalo da stvori preduslov za *suživot* svih aktera književne scene, nikako i *suverenih pojedinaca*. Ovakvo izvrtanje teza podseća na pozivanje radikala na tekovine demokratije, što ima za cilj samo jedno, ukidanje svake odgovornosti i demokracije. Radi se u stvari o pokušaju da se *literatura ruševina* prikaže kao dinamična *književnost obilja* koja funkcioniše uprkos pritisku zločina iz prošlosti. *Književnost obilja*, kakvom srpsku literaturu uporno pokušavaju da predstavljaju njeni kritičari i planeri, predano sprovodeći restrikciju svih kritičkih i manjinskih glasova u njoj, predstavlja nastavak zločina iz prošlosti drugačijim sredstvima. A kada je reč o književnosti i demokratiji, pre bismo mogli govoriti o neophodnosti suočavanja sa Belovim „*Gospodinom X, utvarom demokratije*“, čije je prisustvo danas više nego očigledno. *Gospodin X je*, piše Bel, *čovек bez pamćenja, koji istinito naziva preteranim, koji isključuje temeljne principe u želji da raspravlja samo o bliskom i očiglednom* (tzv. *čistim situacijama*), *čovек koji (i kod nas) još uvek ima vlast i prodire u same vrhove*. Podsetimo se onoga na šta nas i sam M. K. opominje: *Gospodin X se*, naravno, *raduje „povratku velike (srpske) teme“*, koju je roman *Top je bio vreo* reaktivirao, a što je *Politika* svesrdno podržala. *Gospodin X* je u tome svakako video potvrdu svojih stereotipnih teza o Bosni (a samim tim i o Sarajevu) kao „zemlji/gradu mržnje“ na koju/i se može samo pucati. Tim pre je i pozivanje na stavove Aleksandra Hemona, u SKZ ključu, više nego cinično.

Na kraju teksta pada komanda o početku suočavanja. Budući da su prethodno stvoreni „logički“ uslovi za to, delegat SKZ-a insistira da se odmah počne sa „konstituisanjem novog duha srpske književnosti jer drugog izlaza nema“. Kao da se radi o novoj liniji proizvodnje u kragujevačkoj fabrici „FIAT Srbija“: „Počnimo sa sklapanjem novog *punta*, jer drugog izlaza nema!“ , a *Gospodin X* će se već pobrinuti za smanjenje cena kredita kao i za uvođenje opcija *staro za novo* i sl. Zaboravlja *Gospodin X*, kao i njegov delegat, da literatura nije „punto“ i da će uprkos njegovim intervencijama na nacionalnom književnom tržištu, doći do depresijacije. Ni montiranje *Topa*, niti *Mrtvih brava*, pa ni najavljivanog romanesknog uratka kritičara Slobodana Vladušića, od koga *Gospodin X* tako mnogo očekuje, neće moći da izvuku sprsku književnu proizvodnju iz autistične zapitanosti nad „nacionalnim udesom“. Književno recikliranje, koje zagovara delegat SKZ-a kada govori o modernizaciji, zapravo blokira *kulturu sećanja*, zamagluje srpske zločine, revizionira Srebrenicu, negira logore, deportacije, humana preseljenja o kojima je *Gospodin X* svojevremeno i te kako vodio računa, ali je u međuvremenu *zaboravio* na sve to. Ukoliko ta *nova literatura* ne krene od premise da se *okrutnost* nalazi upravo *tu*, onda se nipošto ne može govoriti o književnom suočavanju već o ispadanju iz *logičkog prostora*. Jedino u tom prostoru se stavovi delegata SKZ-a mogu prihvatiti kao istiniti, Aleksandar Hemon može biti upotrebljen kao zagovornik literature po meri *Gospodina X*, SKZ može slovi za modernu instituciju sa svojim starim ratnim rukovodstvom, i jedino tu može biti izrečena laž o tome kako nas je, eto, *zadesila* nesreća a da pritom mi nikada nismo nautili drugima. S druge strane, povratak literature i mišljenja o književnosti u *logički prostor* mogao bi označiti početak dekonstrukcije *srpske utvare demokratije* ■

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Miloš Živanović

VREME BETONA*

Hipotetički slučaj

Tri puta sam se sreo sa **Betonom**, dolazili su kod mene na njihov poziv. Prvi put došli su u leto 2006. Primio sam ih na kanabe, sećam ih se kako sede tu, jadni, gladni i željni svega. Pitaju me iznemoglim glasom šta mislim o njihovoj ideji da prave **Beton**. Podsetio sam ih na moje socijaldemokratske trudove, uzaludne, na sve moje tragične greške. Rekao sam: Pravite **Beton**, budite moj bič i moja pokora, to je neophodno. Rasporio sam se pred njima, u suzama (i ja i oni). Onda sam ih pozvao da sednu na koleno za dijalog. Jedan koraknu neodlučno, ali ga ostali prostreliše pogledima, ah deco, sve Ranković do Rankovića, i on ustuknu. Šteta. Ali, poslušajte me. Drugi put me pozvao kad šljam proglasi nezavisnost Kosova. U tom trenutku bio sam na crvenoj liniji sa Patrijarhom, raspričao se starac pa ne zna za dosta. K'o da je mene briga što mu je Pukovnik doneo neko slatko čudnog ukusa. A ova deca zapomažu: Čika Dobrice, pa kako ćemo bez teritorije, pa kako ćemo bez duše, bez Muratovih creva, pa šljam Balkana nam iščupa srce, pa Čika Dobrice... Rekoh im: Deco, zadržite suze, savladajte gnev, ne naričite i ne kunite, budite hladne glave. Pre pola veka sam rekao da je podela Kosova rešenje. I humana razmena stanovništva. Deco, ne palite bogomolje, rekoh im, ne prepustajte se osvetničkom žudu. Samo hladnokrvno i mu-

dro, da otkinemo Mitrovicu. Handke će pomoći, ako drugi neće. I onda zapevasmo *Danke Handke über alles*. 'Ajde sad, rekoh posle pesme, pišite i pravite se da se ništa nije dogodilo, da se domaći šljam ne do-seti da ste bili kod mene. I oni me poslušase.

Treći put me posetiše na dan kada je došao Bajden. Bilo je dramatično. Povikaše u glas sa kanabeta: Čika Dobrice, sad ćemo da ga ubijemo! Ja se trgoh uplašeno i rekoh kroz suze: Nemojte, deco, golim dupetom u koprive. Nemojte, Gedže moje male, sa glavom se ne igrajte. A oni će, kroz suze: Ma da ga ustrelimo, sunce mu njegovo žarko! Ne, uzviknuh, to nisu socijaldemokratski putovi. Gde će vam duša od metafizičke krivice, soroševci moji slatki. Ne beše im svejedno, vrpolje se na kanabetu. A i Boris bi loše izgledao u očima sveta, kažem. Ne, vičem odlučno, vratite tetejce u podrum, kumim vas Bogom i Knjigom! Oni me gledaju, vidim lome se. Zaklinjem vas Bogom i Knjigom! Zagrlim ih svu četvoricu i tiho zapevamo *Besame mucho*. Malo se umiriše. U to mi zazvoni crveni telefon. Ili je Kosovo ili je opet Pa-ja ili Boris javlja šta mi je poručio crnac iz bele kuće, mislim se ja i krenem da se javim. Kad, nešto me pogodi u potiljak. Ja pipnem, ono metak. Pa što sad to, deco, pitam ih, znate valjda da to kod mene ne deluje. Ma znamo, Čika Dobrice, nego da se malo i našalimo u teško vreme. I nasmejasmo se svi šeret-ski. Dobro, principaši moji, kažem veselo, 'ajd sad tetejce u podrum, do sledeće prilike. Treći put Bog pomaže, i oni me poslušase.

Tripot sam video **Beton** ■

*Termin Pere Lukovića

NA OSTRVU NA ADICI

Na ostrvu
u ravnici
sastali se državnici.
Sastaše se
pa mišljaše
Draži koske da zašrafe.
Sastali se
ašov nose
komunizmu sad prkose.
Pa kopaju
preko Ade
Golem-Dražo gde nestade?!
Njima treba
sveto mesto
gde bi mogli
doći često.
Da pojedu gibanicu
gibanicu zadušnicu

i prizovu Golem-Dražu
uz odojak mek na ražnju.
Da popiju rakijicu
i prokunu republiku.
Republiku
joj nevolje
ona ne da
da se kolje.
Ona ne da
srpskom rodu
da Dražinu
nađe nogu.
Na ostrvu
Ciganliji
sastali se najhrabriji.
Na rečici
na Savici
ko onomad na Neretvi.

Sastali se
al' ne mogu
da Dražinu nađu nogu.
Pa sad zovu
decu svoju
sokolove i kerove:
Oj dečice
zemlje naše
jeste l' pičke il' ustaše?!
Pomozite sada Čiči
reviziju da ustoliči.
Potražite Čiči nogu
il' drpite kosku Brozu.
Da ne ide
Dražo kljast
srpski Golem
srpska čast ■

BLOK BR. V

Karta srpskog spasa 21

Uputstvo za upotrebu: isecite kartu po tankoj liniji koja razdvaja pedofiliju od gerontofilije, a zatim je zalepite na fotografiju maturanata srednje bogoslovске škole. Ukoliko želite da Pahomije uvek bude efektivno delotvoran, čuvajte ga među dečjim igračkama. Pahomiju se obraćajte za pomoć samo u trenucima slabosti: kad vas spopadne neodoljiva želja da se bavite pedagogijom uz malu pomoć svog jednookog a ukrućenog episkopa, ako usred posta osettite glad za bogoslovskim mesom, kad padnete u iskušenje da čas veronauke pretvorite u sat-dva seksualnog vaspitanja sa oglednom nastavom. Ova karta je idealno sredstvo protiv erektivne disfunkcije, a može da posluži i kao amajlija protiv magijskog dejstva stranih obavestajnih službi. Pahomije je glavni adut u sledećim erotskim igrama na sreću: konjić pahomić, deca su ukras svetog, volim četka kad se kuropeca, šta se krije ispod mantije, u krevetu s mališanom, vrtić dobre nade, bolje s decom nego sa svecom.

Fotomontaža: Recycle Bin Laden

BULEVAR ZVEZDA

Piše: Redakcija **Betona**

PAVKOVIĆ, VASA

PAVKOVIĆ, Vasa (Pančevo, 3.2.1953), *izuzetno dobar čovek*, osamdesetih postmodernistički panglos, devedesetih krupni obrtnik paraknjiževnog užasa, tokom dvehljajaditih – lice sa plaćenih oglasa u NIN-u i promoter svega što se dobro plaća. Školovao se u Pančevu i Beogradu. Diplomirao je na Filološkom fakultetu, gde je 1979. odbranio magistarski rad sa temom „Rečnik poezije Milana Rakića“, inače pesnika za kog je Miodrag Pavlović svojevremeno napisao da se odlikuje *izrazitom verbalnom nemaštovitošću*. Ako se pritom uzme i Rakićev veoma skroman opus, ne čudi zbog čega se mlađahni magistar odlučio za popis njegovog leksičkog inventara. Pavković je krajem sedamdesetih počeo da radi u Institutu za srpski jezik u Beogradu, gde je ostao da današnjih dana kao predani radnik na *Rečniku SANU*. Tokom Miloševićeve vladavine, radio je na 16. tomu ovog rečnika. Nije se moglo brže. Od 1981. (kada mu izlazi prva pesnička zbirka *Kaleidoskop*) do danas, napisao je preko četrdeset knjiga različitih žanrova i vrsta. Sa mlađim kolegom dr Mihajlom Pantićem priredio je nekoliko knjiga, od kojih je najvažnija kritičko-poetska hrestomatija *Šum Vavilona* (1988). Zanimljiv je i njegov rad na priređivanju nekih zaboravljenih književnika kao što je Hajim S. Davičo. Pavkovićev pesnički i pripovedački opus je vanserijski slab dok je korpus kritičkih tekstova nepregledan i jednog dana će poslužiti kao izuzetno važna građa za istraživanje propasti srpske kritičke scene. Njegovi trudovi su višestruko nagrađivani. Možda bi imao i više nagrada da sam nije sedeo u najrazličitijim žirijima: NIN-ove nagrade (1990, 1991), kao i nagrada „Milan Rakić“, „Vasko Popa“, „Branko Miljković“, te Nagrade salona stripa itd. Kao urednik, Pavković je promenio mnogo izdavačkih kuća i redakcija, od *Književne reči*, *Sveski*, *Književnosti*, *Književnog glasnika* do *Kvartala* i ostalih književnih pomagala za uspon osrednjosti. Bio je dugogodišnji urednik edicije Prva knjiga Matice srpske, a zvezdane trenutke je doživeo radeći u Narodnoj knjizi za velikog gazdu Milička Mijovića (bivšeg magacionera BIGZ-a), za koga je uradio najprljavije književne poslove u svojoj karijeri. Dopršio je projekat kloniranja Milorada Pavića u delu Gorana Petrovića, preporučivao je svaki otpad sa izdavačke trake ove kuće, a jedno vreme je Ljiljanu Habjanović Đurović pratio na turnejama. Kada su ga pitali zašto to čini, pitijjski je odgovorio: „A da li ste vi nekada sreli nekog srpskog pisca koji ima ličnog šofera?“ Centar za stvaralaštvo mladih je u tome prepoznao veliku mudrost, pa ga je angažovao za svoje edukativne programe. *Peščanik* ga je zvao u goste. Samizdat B92 ga je pitao za preporuke. Da bi podigao prodaju narodnjačkih knjiga, Pavković je objavio antisemitski pamflet Nebojše Vasovića (*Lažni car Šćepan Kiš*, 2004, 2005), navodeći da je „vreme da se o Kišu počne pisati na *razne načine* i da zna mnogo pametnih ljudi koji misle poput Vasovića“. U razgovoru za *Glas javnosti*, objasnio je kako se to dogodilo. Navodno, Vasović ga je sreo u kafani Kod konja, gde je usledio kratki dramolet: *Da li si video moju knjigu protiv Kundere?* – *Jesam.* – *Da li ti se sviđa?* – *Sviđa mi se.* – *Imam i knjigu protiv Kiša, ali ti ne bi smeo da je objaviš!* (– *Ma ko ne sme, sunce li ti...*) Ova arhetipska situacija Pavkovićevog (*po*)imanja muda vraća nas na Kišovu konstataciju da su „muda, uz to, nacionalni pečat, rasni žig; ostali narodi imaju sreću, tradiciju, erudiciju, istoriju, ratio, ali muda su samo naša i jedina“. Danas Pavković piše kritiku tamo gde i priliči njegovoj (književnoj) potenciji, u *Pečatu*: Listu slobodne Srbije. Urednik je u Alnariju ■